

Facér.

E szavunkról azt olvassuk az EtSz.-ban (és *Bárczi Szóf. Sz.-ában*), hogy „< ném. *vazierend* ‚dienstlos, ledig‘, ... osztr. *facirert* ua.“. De hogy hogyan maradhatott volna el a mi nyelvünkben e német etymonok hangsorának *-end* vagy *-ert* vége, arról sem az EtSz., sem a SzófSz. nem szól.

E kérdést vizsgálva először is azt hiszem, hogy ez az állítólagos (de nézetem szerint aligha hiteles, legalább is nem pontos jelzésű) *facirert* egyáltalán nem jöhet szóba, mert a mi hazai német ségünk (már pedig ez a fontos!) ilyen igenevet nem ismer. A mi németeink csakis a *vazieren* ígét és ennek különféle alakjait és származékait ismerik és használják, a velük érintkező magyarok tehát csakis ezt hallhatták tőlük. Másodszer pedig azt hiszem, hogy valamely hazai németnek azon kijelentését, hogy *N. N. vaziert* (vagy *ist vazierend*) az egykori magyarok semmiképpen sem tolmácsolhatták saját nyelvükön úgy (ahogy ma persze már lehetne), hogy *N. N. facér*, hanem csakis úgy, hogy *N. N. facérkodik*. Ebből a magyar *facérkodik* igéből aztán a *bátorkodik*: *bátor*, *vitézkedik*: *vitész*, *kedveskedik*: *kedves*-féle irányítósorok hatása alatt persze már könnyen elvonódhatott egy magyar *facér* melléknév.

Nekem tehát az a véleményem, hogy a hazai német *vazieren* ige visszaható *-kodik* (*kedik*, *-kodik*) képzős *facérkodik* alakban honosodott meg a mi nyelvünkben (s hogy a *facér* melléknév csak ebből való elvonás). Csakhogy van e feltevés mellett egy nehézség is, melyet, mivel az igazságot keressük, nem szabad elhallgatnunk. Ez a nehézség az, hogy az *-ieren* végű német igék minden más esetben tövüknek gyakorító *-z* képzős származékaként honosodtak meg a mi nyelvünkben Pl ném. *blamieren* > *blamiroz* s ugyanígy *brilliroz*, *fiksztroz*, *hazardíroz*, *markíroz*, *masszíroz*, *montíroz*, *paríroz* stb., stb.,* vagy a nép nyelvében *i* > *é* változással *égzecéroz*, *flangéroz*, *kujonéroz*, *maséroz*, (s) *pacéroz*, *pulitéroz*, stb. Eppen csak az egy *vazieren* ige honosodott volna meg a mi nyelvünkben *facéroz helyett visszaható képzővel *facérkodik* alakban? És ha igen, mi lehetne ennek a kivételes jelenségnek az oka?

Azt hiszem érthető ennek is az oka. Annak az egykori magyar embernek, aki egy német embernek *N. N. vaziert* (vagy *ist vazierend*) kijelentését először akarta magyarul tolmácsolni, az állítmány kifejezésére szolgáló magyar szóról persze még nem

volt semmiféle emlékképe. Az ő lelkében tehát valamilyen (irod. német *flankieren* >) hazai német *flangieren*: magyar *flangéroz*-féle irányítósorok alapján olyan folyamat ment végbe, amely beszélőszerveit egy igei *facéroz hangsor képzésére indította volna. Csakhogy ugyanekkor a hangsoroknak nagyfokú hasonlósága miatt a *kacérkodik* ige emlékképe is a tudat küszöbe felé tódult, s ennek az volt a következménye, hogy szövegyülés történt: a képezni szándékolt *facéroz* és a már sokszor képezett (vagy legalább is hallott) *kacérkodik* igék hangsorainak összevegyülése következtében magyar *facérkodik* ige keletkezett. Támogatja ezt a feltevésemet az a tény, hogy a (*facérkodik*-ből elvont) *facér* melléknévnek köznyelvi „állástalan, alkalmazás nélküli” jelentésén kívül a nép nyelvében még „peckesen járó” jelentése is van (pl. *facér jány*, MTsz.), amit szintén csakis a hasonló hangzású *kacér* szó hatásának lehet tulajdonítani. A feltételezett *facéroz × *kacérkodik* > *facérkodik* szövegyülés lehetőségének bizonyítására nem kell külön példákat idéznem, mert hiszen ez a jelenség régóta közismert a magyar nyelvészek előtt. (L. Horger, A Nyelvtud. Alapelvei 98—102. §.). Hogy pedig valamely szónak többé-kevésbé hasonló hangsorú más szó hatása alatt tulajdonítanak tévesen valamely új jelentést, mint a *facér* „állástalan” — „peckesen járó” esetében, arra csak nemrég, a *timár* szó jelentéstörténetének magyarázatával kapcsolatban (MNy. XXXVIII., 253—54.) idéztem több mint egy tucat példát.

Horger Antal.